

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Володимир Великочий
Іван Монолатій
Юрій Плекан

«БУЛИ ТРАКТОВАНІ НАСКРІЗЬ ГУМАННО...»

КОСАЧІВСЬКИЙ ТАБІР ДЛЯ ІНТЕРНОВАНИХ ОСІБ
В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН
У ГАЛИЧИНІ (1918–1919 рр.)

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

Видавець Кушнір Г. М.
Івано-Франківськ – 2019

ББК 66.5 (4УКР) «1918/1919»

В 27

*Рекомендувала до друку Вченою радою
ДВНЗ Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(протокол №3 від 26 березня 2019 р.)*

Рецензенти:

Ігор Цепенда – доктор політичних наук, професор, ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Ігор Срібняк – доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри всесвітньої історії Київського університету імені Бориса Грінченка.

Колектив авторів:

Володимир Великочий – доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;

Іван Монолатій – доктор політичних наук, професор, почесний громадянин Коломиї;

Юрій Плекан – кандидат історичних наук, доцент.

За наукового редагування Івана Монолатія

Ілюстровані матеріали з фондів Музею історії міста Коломиї
(директор – Михайло Арсак, заслужений працівник культури України)

**Великочий В., Монолатій І., Плекан Ю., «Були трактовані
В 27 наскрізь гуманно...».** Косачівський табір для інтернованих осіб в контексті українсько-польських взаємин у Галичині (1918–1919 рр.). Колективна монографія [Текст] / Володимир Великочий, Іван Монолатій, Юрій Плекан. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. – 182 с.

ISBN 978-966-2343-63-2

© Автори, текст 2019.

© Музей історії міста Коломиї,
ілюстрації, 2019.

*Ті, що заснули у вогні
Епідемічної неволі,
Вони лежать отут, в своїй землі,
В тифозному полоні.*

*Вже років сто вони ще парубки,
Яких чекають досі чорноброві,
На сотню літ постарілись вони,
Та вже ніхто не йде додому.*

*На їх гробах царює забуття,
Ніхто уже їх не покличе
Синочком, братиком, єдиним,
Не зрониться німа сльоза.*

*Лише хрести, похилені рядком,
Попідпирали небо й гори,
І варта зір сторожить спокій їх,
Самотність, смуток і надію.*

ЗМІСТ

I. Монолатій. «Ті, що заснули у вогні...».....	3
<i>Передмова</i>	5
Розділ 1. Українсько-польські взаємини у Галичині напередодні Першої світової війни (Ю. Плекан)	9
Розділ 2. Витоки польсько-українських суперечностей: роль партій та громадських інститутів поляків Галичини (І. Монолатій)	30
Розділ 3. Міжнародні взаємини 1918–1919 років: тактика участі та неучасті неукраїнців у будівництві української державності в Галичині (В. Великочий)	42
Розділ 4. Коломия в умовах польсько-української війни: фактор Косачівського табору в повсякденні міста (І. Монолатій)	68
<i>Післямова</i>	110
ДОДАТКИ	121
1. Польські полонені та інтерновані особи у таборі на Косачеві (1918–1919 рр.): мартиролог (укл. І. Монолатій).....	121
2. Алфавітний покажчик польських полонених та інтернованих осіб у таборі на Косачеві, смерть яких документально підтвердили у медичних закладах Коломиї у 1918–1919 рр. (укл. І. Монолатій).....	132
3. Поіменний список інтернованих осіб у Коломиї у 1918–1919 рр. (укл. В. Великочий).....	139
4. «Список інтернованих земляків у Коломиї» (укл. В. Великочий).....	149
SUMMARY	158
ІЛЮСТРАЦІЇ	168

Розділ 2

ВИТОКИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ: РОЛЬ ПАРТІЙ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУТІВ ПОЛЯКІВ ГАЛИЧИНИ

(Іван Монолатій)

Імпульсом до активізації польської етнічної групи, що проживала на західноукраїнських землях, чимраз більша активність основного ядра їхнього етносу. Етнополітична поведінка тих поляків, які проживали в Східній Галичині співзвучна участі в іредентистському русі, а тому т. зв. «галицький» досвід відіграв важливу роль у підготовці поляків до їх незалежницького статусу⁴⁷. Уявлення про західноукраїнські терени як складову частину своєї етнічної батьківщини викликало прагнення включити їх до складу відродженої Речі Посполитої вже у листопаді 1918 р.

Сигналом до відродження всіх форм польської національної свідомості було проголошення автономії Галичини – внаслідок неформальної угоди польських політичних еліт з офіційним Віднем про підтримку останнього в реформуванні Австро-Угорщини. Така домовленість, з одного боку, мала обмежений характер, а з іншого – фактично закріпила польське політичне домінування в Галичині.

Здобувши в 1867 р. «плацдарм» для державного відродження в Галичині, поляки щодо монархії Габсбургів дотримувалися стратегії опортунізму, що зводилася до взаємної політики лоялізму. Внаслідок цього чимало справ, що не перебували в юрисдикції австрійського уряду, передали на полагодження місцевій польській адміністрації. Та найголовнішим і певною мірою найпарадоксальнішим було те, що відтепер поляки керували іншою нацією (українцями), перебуваючи водночас такими самими суб'єктами конституції дуалістичної

---

⁴⁷ Дейвіс Н. Боже ігрище. Історія Польщі; пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2008. С. 566–567; Frasz Z. Galicja. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004. S. 157–158.

імперії⁴⁸. Констатуючи це вже наприкінці досліджуваного хронотопу, українські політики зауважували, що *«в дійсності польської держави нема, а є тільки держава австрійська, якої конституція признає всі народи рівноправними. [...] Свобода польського народу не може бути неволею українського народу, польський Піємонт в Галичині не може бути продовженням польської Річи посполитої... український нарід мусить мати ту повноту прав, яка на основі австрійської конституції належить ся рівноправному народови»*⁴⁹. Це було зайвим підтвердженням помітної амплітуди коливань етнополітичної поведінки українців, яка зумовлювалася паралельним співіснуванням лоялістських і іредентистських (автономістських) настроїв.

Генезою організованого руху поляків досліджуваного хронотопу ми вважаємо активізацію польських міських низів наприкінці 60-х років ХІХ ст. Незадоволені обмеженістю австро-угорського дуалізму й водночас розчаровані в селянстві, яке не підтримало національно-визвольних змагань у 1848 і 1863 рр., польські демократи намагалися мобілізувати міський плебс навколо автономістських вимог⁵⁰. Зауважмо: оскільки поляки належали до спільноти, що набула свого сучасного чуття національності в активній опозиції до політики держав, у яких вони жили в досліджуваний період (Російській, Австрійській, Німецькій імперіях), то вирішальне значення для генези модерного польського націоналізму в ХІХ ст. мали поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.) і, як наслідок, остаточна втрата державності. Тому польське питання стало одним із найголовніших чинників у політичній еволюції й поширенні націоналізму, а його

⁴⁸ Wandycz P. S. The Poles in the Habsburg Monarchy // Nationbuilding and the Politics of Nationalism. Essays on Austrian Galicia / Andrei S. Markovits and Frank E. Sysyn, editors. Cambridge: Harvard University Press, Harvard Ukrainian Research Institute, 1989. P. 85–89; Монолатій І. Pro Imperio: галицькі поляки як суб'єкт міжетнічних взаємин у дуалістичній імперії // Ї. 2008. Ч. 52: Польський усе-світ Галичини. С. 9–18.

⁴⁹ Польський Піємонт» // Діло. 1912. 9 травня (26 квітня). С. 2, 3.

⁵⁰ Монолатій І. Інші свої. Політична участь етнічних акторів пізньогабсбурзьких Галичини і Буковини. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. С. 191.

політика була зумовлена безкомпромісним характером усталеного ладу⁵¹. Потужним імпульсом до активізації польського етнонаціоналізму стало Січневе повстання 1863 р., яке визначило практичне зникнення польського питання з міжнародної арени⁵². Травматичний досвід повстання, як згадував Я. Домбровський, став *«дороговказом, як ми повинні чинити в майбутньому... вказав на потребу поширити наші поняття поза межі етоїстичного, а отже неправильно осмисленого патріотизму...»*⁵³ Поразка 1860-х рр., з одного боку, остаточно засвідчила крах політики «трилоялізму» (до учасників розборів Польщі в надії отримати деякі поступки), а з іншого – початок активної пропаганди форм польської етнічної свідомості для забезпечення політичних цілей, а отже поширення доктрини етнонаціоналізму. Приблизно з цього часу у свідомості етнічних активістів устійнилося переконання, що їхній народ має невідчужуване право на контроль над своєю долею.

Одним із найпослідовніших апологетів власної концепції розв'язання проблеми етнічності стала національна демократія. Сповідувані ендеками варіанти стратегії щодо «інших» визначалися дилемою (не)визнання їх етнічностями⁵⁴, а також демонстрацією одностайності у трактуванні міжетнічних суперечностей як суспільної константи. При цьому заперечення націонал-демократами самотності тих чи інших спільнот означало ставку «Стронніцтва Народно-Демократичного» (СНД) на їхню етнічну асиміляцію.

У стосунках з етнічною більшістю західноукраїнських земель очільники польської націонал-демократії сповідували принципи

⁵¹ Дейвіс Н. Боже ігрище. Історія Польщі. С. 463, 474; Roshwald A. Ethnic Nationalism and the Fall of Empires: Central Europe, Russia and the Middle East, 1914–1923. New York: Routledge, 2001. P. 36–41.

⁵² Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення; пер. з англ. К.: Критика, 2004. С. 227.

⁵³ Павлишин А. Студії над генезою польсько-українських конфліктів у ХХ столітті // І. 1997. Ч. 10: Україна і Польща наприкінці ХХ століття. С. 114.

⁵⁴ Radomski G. Narodowa Demokracja wobec problematyki mniejszości narodowych w Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1918–1926. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000. S. 10.

етнічного егоїзму, солідаризму й зовнішньої експансії. В ідеології СНД набула політичної форми ідея войовничого колоніального культуртрегерства та католицького прозелітизму, а програма ендеків однозначно і безкомпромісно проголошувала стратегію тотальної війни з усіма виявами українства. Тим паче, що польські праві не визнавали існування українського народу, вважаючи його окресленням належності до політичної партії, створеної австрійцями для поборювання польського визвольного руху⁵⁵. В «Міркуваннях сучасного поляка» (1905) духовний батько модерного польського етнонаціоналізму Р. Дмовський писав: *«Задля нашого національного майбутнього у стосунках із русинами необхідна одна із двох речей: 1) або щоб усі вони, чи принаймні частина з них, стали, наскільки можливо, поляками; 2) або щоб вони стали самосутнім, міцним руським народом, здатним боронити свою самостійність не лише від нас, але й від москалів... Якщо русинам судилося стати поляками, то треба їх полонізувати, якщо ж їм судилося стати самосутнім, здатним до життя й боротьби руським народом, треба примусити їх гартуватися у вогні боротьби...»*⁵⁶

Такі твердження обумовили кристалізацію основних концептів польського етнонаціоналізму: 1 – етнічного егоїзму, тобто твердження про етногрупових інтерес як політичний пріоритет спільноти; 2 – трактування етнічних меншин ворогами з огляду на переконання про їхні спроби задовольнити власні інтереси коштом інших спільнот; 3 – пріоритету етнічного над соціальним і класовим; 4 – обстоювання завдання побудови моноетнічної держави⁵⁷. Означена національними демократами мета зумовила обґрунтування дефініції «етнічність». В інтерпретації Р. Дмовського вона – константа, що виникає в результаті

⁵⁵ Монолатій І. С. Претензії до «чужих» як фактор врегулювання інтересів етнонацій західноукраїнських земель у транзитивний період // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. К., 2009. Вип. 24. С. 395–397.

⁵⁶ Павлишин А. Студії над генезою польсько-українських конфліктів у XX столітті. С. 123.

⁵⁷ Mich W. Obecny w polskim domu: nacjonalistyczne koncepcje rozwiązania problemu mniejszości narodowych. 1918–1939. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1994. S. 9.

дії інстинкту, який об'єднував воєдино минулі й сучасні покоління⁵⁸. Така постановка питання свідчила, що ендеки повсякчас намагалися урізати можливості інших етнічних груп (зокрема українців і євреїв) щодо захисту своїх етнічних прав, автоматично актуалізуючи проблему громадянського рівноправ'я як такого.

Загалом польський етнонаціоналізм ендецького штибу – прикметна ознака, яка суттєво відрізняла праву ідеологію від інших польських політичних таборів. Ідеал ендеків – практика примусової етнічної асиміляції, до якої вдавалися Російська й Німецька імперії. Знаковий компонент стратегії ендеків – її інкорпораційна доктрина, що полягала в завданні включення досліджуваного хронотопу в майбутню Польську державу. Тому в архітектоніці етнонаціоналізму польської етнічної групи знаковим став «львівський» загальнопольський з'їзд політиків 1903 р. Його прихована мета – відновлення польської державності, а отже як заклики до дії – легальні заяви про нерозривну єдність розділених польських земель та проголошення Галичини «польським П'ємонтом»⁵⁹. Фактичним підсумком з'їзду стало зближення польських консерваторів (подоляків), націонал-демократів і людовців.

Польський етнонаціоналізм, який сформувався як симбіоз цінностей етнічності й католицизму⁶⁰, був репрезентований і Католицько-людовою партією, яка утворилася 1908 р. на ґрунті зближення з ендеками. У практичній політиці ця політична сила, поєднуючи клерикальні й націоналістичні гасла, реалізовувала принципи профспілки католицьких товариств ремісників і

⁵⁸ Radomski G. Narodowa Demokracja wobec problematyki mniejszości narodowych w Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1918–1926. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000. S. 8, 9.

⁵⁹ Михальський Ю. Всепольський з'їзд політиків у 1903 р. та суспільно-політична ситуація в Галичині / Юрій Михальський // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. Мат. Міжн. наук. конф. (21-22 листопада 1996 р.). Івано-Франківськ: Плай, 1997. С. 111, 112.

⁶⁰ Endecja o żydach i katolikach // Nasz Przegląd. 1938. 2 sierpnia. S. 3.

робітників⁶¹. Вимогами забезпечення «національної оборони» проти етнічної більшості регіону позначені й спроби консолідування польського консервативного напрямку. Його еволюція в Галичині призвела до утворення 1906 р. «Союзу національної праці», а наступного року – Партії національної правниці. В лоні останньої, яка фактично була партією західногалицьких консерваторів, визріли дві фракції – автономістів та центристів – які, незважаючи на внутрішні розбіжності, тісно взаємодіяли з націонал-демократами⁶².

У загальних рисах аналогічною була й діяльність координаційного комітету польських партій – «Ради Народової» (РН) (1906 р.) – виборчого об'єднання, до якого ввійшли представники урядових консервативних кіл на чолі з намісником, центристської опозиції у вигляді блоку демократів і людовців, а також ендеків⁶³. Метою РН була «оборона національних інтересів» і, насамперед, «впровадження якнайбільшого числа послів, приналежних до національного табору, без огляду на різницю їх політичних поглядів»⁶⁴.

Потужним артикулятором польського етнонаціоналізму лівих у досліджуваному хронотопі залишався людовий рух – Стронніцтво людове (Народна партія), ПСЛ. Його речники висунули принцип солідарності всіх польських партій у національному питанні (загальні збори людовців у Тарнуві 1896 р.), домагалися надання Галичині статусу автономії в межах дуалістичної імперії, аналогічного до положення Угорщини (партійна програма 1901 р.), заявляли про потребу етнічної самооборони польського народу (з'їзд ПСЛ у Ряшеві 1903 р.)⁶⁵.

⁶¹ Holzer J. Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa: Książka i Wiedza, 1974. S. 52; Feldman W. Stronnictwa i programy polityczne w Galicyi. 1846–1906. Kraków: Spółka nakładowa «Książka», 1907. T. II. S. 252.

⁶² Holzer J. Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa: Książka i Wiedza, 1974. S. 50.

⁶³ Жерноклеєв О. С. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.). Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. С. 289.

⁶⁴ Статут товариства «Ліга польська» у Львові. 1907 р. // Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДАУ у Львові), ф. 524, оп. 1, спр. 2, арк. 1.

⁶⁵ Жерноклеєв О. С. Вказ. пр. С. 242–243.

Соціал-демократи, репрезентовані Польською партією соціал-демократичною, ППСД (VI з'їзд 1899 р. у Кракові, VIII з'їзд 1903 р. в Перемишлі), артикулювали етнонаціоналістичні настрої серед польської суспільності, розглядаючи всю Галичину як польський регіон з українською меншістю, а тому їхні погляди практично кардинально не відрізнялися від позицій інших етнічних партій. Зголосившись підтримати ідею розширення автономії краю, партійні лідери навесні 1906 р. застерігали, що це можливе тільки у разі, якщо Галичина в перспективі буде зародком відновлюваної польської державності⁶⁶.

Питомий компонент польського етнонаціоналізму становили ідеологічні засади інших етнічних партій і громадських організацій, які інституціоналізувалися на західноукраїнських землях у кінці XIX – на початку XX ст. Зокрема, програма Польської демократичної партії, утвореної в серпні 1900 р. у Львові, зводилася до оборони «польськості»; з 1911 р. аналогічною була й діяльність Польської поступової партії⁶⁷. Про поєднання «охоронного» націоналізму та іредентистських цілей польської етнічної групи свідчить діяльність філій товариств «Страж польська» і «Ліга польська»⁶⁸. Вони акумулювали громадські сили галицьких поляків на захист самості групи, а також їх етнополітичну мобілізацію. Це було ще одним доказом примату етнічного над іншими типами ідентичності в групових настроях поляків в умовах, сказати б, прелюдії битви етнонаціоналізмів на західноукраїнських землях, зокрема й подій 1918–1919 років.

Додаткові імпульси формуванню суб'єктів етнонаціоналізму додавала й націоналізація минулого польської етнічної групи через

⁶⁶ Там само. С. 119, 220.

⁶⁷ Holzer J. *Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej*. S. 51.

⁶⁸ Статут філіалу краківського національного товариства «Страж польська» в Андрухові, Городенці, Явожні; прохання та рішення про його затвердження. 1908 р. // ЦДІАУ у Львові, ф. 146, оп. 58, спр. 446, арк. 9, 9зв, 11, 45, 50; Статут товариства «Ліга польська» у Львові. 1907 р. // ЦДІАУ у Львові, ф. 524, оп. 1, спр. 2, арк. 2, 3, 4–5.

створення і діяльність музеїв. Адже саме експозиції останніх, як зауважує австралійський історик Д. Горн, показували, як «давні речі перетворювалися на історичні пам'ятки, головним чином у процесі становлення національних держав, або, коли творилася концепція етнічності»⁶⁹. Тут центральним пунктом польського етнічного музейництва в досліджуваному хронотопі був Львів, де на початку ХХ ст. активно функціонували Національний музей імені Короля Яна III, Національна галерея, міські Історичний та Промисловий музеї. Вже сам факт використання в назвах цих установ терміна «національний» свідчив про те, як відбувалося «складання» того, що називають етнічною історією або історією національної культури⁷⁰. Подібні до львівських установи створювали в містах регіону – Коломиї, Станиславові, Стрию та ін. за активної підтримки польської громадськості і органів місцевого самоврядування. Вже навіть вибірккові приклади музейних експозицій показували, як міф про Галичину як «польський П'ємонт» і плацдарм майбутньої Польської держави нав'язувався іншим етнічним спільнотам засобами «високої» культури.

Імпульсом до активізації польської етнічної групи, що проживала на західноукраїнських землях, чимраз більша активність основного ядра їхнього етносу. Етнополітична поведінка тих поляків, які проживали в Східній Галичині співзвучна участі в іредентистському русі, а тому т. зв. галицький досвід відіграв важливу роль у підготовці поляків до їх незалежницького статусу⁷¹. Уявлення про західноукраїнські терени як складову частину своєї етнічної батьківщини викликало прагнення включити їх до складу відродженої Речі Посполитої.

⁶⁹ Шнирельман В. А. Национальные символы, этноисторические мифы и этнополитика [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Article/schnir_nac_simv.php.

⁷⁰ Гутнікевіч А. Мистецьке життя Львова у міжвоєнні роки // І. 2008. Ч. 52: Польський усе-світ Галичини. С. 89.

⁷¹ Дейвіс Н. Боже ігрище. Історія Польщ. С. 566–567; Frasz Z. Galicja. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004. S. 157–158.

Сигналом до відродження всіх форм польської національної свідомості було проголошення автономії Галичини – внаслідок неформальної угоди польських політичних еліт з офіційним Віднем про підтримку останнього в реформуванні Австро-Угорщини. Така домовленість, з одного боку, мала обмежений характер, а з другого – фактично закріпила польське політичне домінування в Галичині.

Здобувши в 1867 р. «плацдарм» для державного відродження в Галичині, поляки щодо монархії Габсбургів дотримувалися стратегії опортунізму, що зводилася до взаємної політики лоялізму⁷². Внаслідок цього чимало справ, що не перебували в юрисдикції австрійського уряду, передали на полагодження місцевій польській адміністрації. Та найголовнішим і певною мірою найпарадоксальнішим було те, що відтепер поляки керували іншою нацією (українцями), перебуваючи водночас такими самими суб'єктами конституції дуалістичної імперії⁷³. Констатуючи це вже наприкінці досліджуваного хронотопу, українські політики зауважували, що «... в дійсності польської держави нема, а є тільки держава австрійська, якої конституція признає всі народи рівноправними. [...] Свобода польського народу не може бути неволею українського народу, польський Піємонт в Галичині не може бути продовженем польської Річи посполитої... український нарід мусить мати ту повноту прав, яка на основі австрійської конституції належить ся рівноправному народови»⁷⁴.

Це було зайвим підтвердженням помітної амплітуди коливань етнополітичної поведінки українців, яка зумовлювалася паралельним

⁷² Unowsky D. L. Celebrating Two Emperors and a Revolution: The Public Contest to Present the Polish and Ruthenian Nations in 1880 // *The Limits of Loyalty. Imperial Symbolism, Popular Allegiances and State Patriotism in the Late Habsburg Monarchy* / Ed. by Laurence Cole and Daniel Unowsky. New York and Oxford: Berghahn Books, 2007. P. 114, 123–131.

⁷³ Wandycz P. S. The Poles in the Habsburg Monarchy // *Nationbuilding and the Politics of Nationalism. Essays on Austrian Galicia* / Andrei S. Markovits and Frank E. Sysyn, editors. Cambridge: Harvard University Press, Harvard Ukrainian Research Institute, 1989. P. 85–89; Монолатій І. Pro Imperio: галицькі поляки як суб'єкт міжетнічних взаємин у дуалістичній імперії // *І.* 2008. Ч. 52: Польський усе-світ Галичини. С. 9–18.

⁷⁴ Польський Піємонт» // *Діло*. 1912. 9 травня (26 квітня). С. 2, 3.

співіснуванням лоялістських і іредентистських (автономістських) настроїв у середовищі етнофорів і політичних акторів.

Польська візія процесу політизації етнічностей на західноукраїнських землях слугує апіорним свідченням такої етнополітичної діяльності, яку на первинному рівні можна означити як активну, на вторинному – конкурентною, конфліктною, почасти – агресивною. Звідси етнополітичну поведінку поляків можна кваліфікувати як нонконформістсько-наступальну, що реалізовувалася через знакові компоненти, як-от: лінгвістичний націоналізм, вимоги розширення автономії й реформування виборчого законодавства.

Про успішність функціонування суб'єктів польського етнонаціоналізму свідчить і використання мови як інструменту конструювання культури етнонації з подальшою вимогою легітимації території, на якій проживала польська етнічна група. Її лінгвістичний націоналізм, перетворений після 1867 р. крайовою владою Галичини на офіційну доктрину, став необхідним критерієм активної/конкурентної поведінки «своїх» супроти «чужих». Відзначаючи форсований наступ польського етнонаціоналізму в Галичині, сучасники прогнозували майбутню полонізацію Австрії⁷⁵.

Приміром, в останній третині ХІХ ст. у Львові, який став символом і центром кількох етнічних рухів⁷⁶, далися взнаки домінування поляків у місцевій адміністрації, перейменування вулиць іменами героїв польської історії тощо. У той час, згідно з розпорядженням крайової влади, польську мову офіційно запроваджено в усі без винятку сфери суспільного життя. Порівнюючи таку ситуацію з етнополітикою влади попередніх років, Є. Олесницький згадував: *«Усі уряди польські, школи й університет польські, театр польський, написи всюди польські, торгівля в руках Поляків і Жидів, що маніфестувалися під*

⁷⁵ Полонізація Австрії // Галичанинъ. – 1896. – 14 (26) янв. – С. 1–2.

⁷⁶ Граціозі А. Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр. / Пер. з італ. / Андреа Граціозі. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2005. – С. 136.

національним поглядом як Поляки. Мова всюди польська – в крамницях, реставраціях, каварнях говорили по польськи. Велика то була відвага заговорити до кельнера або купця по українськи і на такого всі зглядалися як щось надзвичайне. Те нечисленне українське населення, що було в місті, крилося кудись по закутках, а наверх його не було видно: розмірно найбільше ще українського елементу було в найнижчих робітничих верствах, між домашньою службою та каменичними сторожами. З тих сфер рекрутувалася головно публіка, що в неділі і свята заповнювала церкви»⁷⁷.

Наведений уривок свідчить про звужений україномовний простір досліджуваного хронотопу як такий і неминучість дилеми вибору етнофором тієї мови, яка б краще забезпечила успіхи в кар'єрі, етнічному бізнесі, засвідчила б його суспільний статус⁷⁸. До того ж внутрішні механізми й наслідки переходу з однієї мови на іншу (в нашому випадку з української на польську) можна окреслити, послуговуючись висловом О. Потебні, кризою «пригніченого народу» стосовно того, хто «пригнічує», сказати б, денаціоналізацією мовців⁷⁹. Найсприятливіші умови денаціоналізації і/чи пропагування білінгвізму зосереджувалися саме в царині освіти, адже при переході етнофора з однієї мови на іншу в мисленні, у мовленнєвій поведінці проходять певні зміни: мови не тільки трансформують систему значень і присутньо модифікують смислові плани, але й змінюють структуру уявлень.

Як бачимо, основною ознакою етнополітичної поведінки поляків Галичини напередодні Першої світової війни слід визнати нонконформістсько-наступальну, а також виокремити етнічне

⁷⁷ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Перша ч. (1860–1890 рр.). Львів: Накладом видавничої спілки «Діло», 1935. С. 127.

⁷⁸ Нагорна Л. Регіональна ідентичність: український контекст. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. С. 342, 343.

⁷⁹ Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до теорії мовного релятивізму). Львів: Літопис, 2002. С. 153.

насильство, яке артикулювали/застосовували не тільки окремі етнічні партії й політичні інститути поляків, а й крайова влада. Політичні актори останньої на місцях активно використовували практику усунення від участі інших етнонаціональних спільнот в електоральних процесах через фальсифікації й застосування адміністративного ресурсу, а також фізичні розправи. Інший формат співпраці «чужих» – спроби налагодження співробітництва різностатусних етнонацій. Ідеться передусім про ситуативну взаємодію частини українських і польських політичних сил, яку слід трактувати тим модулем, що постає в результаті досягнення консенсусу на основі актуальних для обох сторін завдань.